

**Міністерство освіти і науки України  
Рівненський державний гуманітарний університет  
Історико-соціологічний факультет  
Кафедра політології і соціології**

**СИСТЕМА БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ  
ЦЕНТРАЛЬНОЇ І СХІДНОЇ ЄВРОПИ  
У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД  
(1946-2006 рр.)**

**Матеріали регіональної науково-практичної  
конференції**

***Присвячена 60-й річниці початку  
Холодної війни між Сходом і Заходом***

**Рівне – 2008**

УДК 327.1946/2006”  
ББК 66/07  
С 40

Система безпеки в країнах Центральної і Східної Європи післявоєнного періоду (1946-2006 рр.): Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2008. – 228 с.

***Голова редакційної колегії:***

**Постоловський Р.М.** – завідувач кафедри всесвітньої історії, професор, кандидат історичних наук, ректор РДГУ.

***Редакційна колегія:***

**Терешко Ю.М.** – завідувач кафедри політології і соціології, доцент кандидат історичних наук (відповідальний редактор);

**Шеретюк В.М.** – декан історико-соціологічного факультету, доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук;

**Гон М.М.** – доцент кафедри всесвітньої історії, кандидат політичних наук;

**Жилук С.І.** – завідувач кафедри політичних наук РДГУ, професор, доктор історичних наук;

**Ткаченко Г.І.** – завідувач кафедри політології, соціології та права НУВГП, доцент кандидат політичних наук;

**Трофимович В.В.** – завідувач кафедри історії Національного університету „Острозька академія”, професор, доктор історичних наук;

**Черній А.Л.** – доцент кафедри політичних наук, кандидат політичних наук;

**Христюк Т.А.** – доцент кафедри політології і соціології, кандидат історичних наук.

***Рецензенти:***

**Троян С.С.** – завідувач кафедри міжнародних відносин і країнознавства РІС КСУ, професор, доктор історичних наук;

**Тихомирова Є.Б.** – завідувач кафедри міжнародної інформації РІС КСУ, професор, доктор політичних наук.

***Адреса редакційної колегії:*** м. Рівне, 33027, вул. Остафова 29, історико-соціологічний факультет, кафедра політології і соціології, кабінет № 410.

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету у. Протокол № 5 від 29 грудня 2006 року.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2007.

### РЕАКЦІЯ КРЕМЛЯ НА УГОРСЬКІ ПОДІЇ 1956 РОКУ, ПОЗИЦІЯ ООН ТА ЗАХІДНИХ ДЕРЖАВ

Пам'ятні і трагічні події осені 1956 року в Угорщині залишили незабутній слід не тільки в угорській, а й європейській історії XX століття, стали яскравим прикладом прояву агресії Радянським Союзом, проти „братніх народів”. Вони стали відображенням складних суперечностей повоєнного світу часів розгортання „холодної війни” та наслідком глибокої соціально-економічної, політичної та духовної кризи в Угорській Народній Республіці, першим і, безсумнівно, найгострішим проявом системної кризи світового соціалізму.

„Комунізм як система влади не може бути нетоталітарним. Він або стає тоталітарним, або перестає бути комунізмом” – зазначав Адам Міхнік [15, 103]. XX століття можна назвати, безсумнівно, століттям тоталітаризму, як XV століття – Гуманізму та Відродження, XVII – століття Просвітництва, а XIX – століттям Романтизму [1, 3]. XXI століття хотілося б бачити століттям Прозріння та Каяття. При цьому роль історика, донести нові правдиві свідчення про минуле, виправити помилки своїх попередників. Існування ідеологічних табу та жорсткої цензури примушувало істориків висвітлювати й оцінювати події в Угорщині тільки з „узгоджених” партійних позицій як „контрреволюцію”.

Про угорські події у Великій радянській енциклопедії значиться так: „Контрреволюционный мятеж 1956 г. в Венгрии, 23 окт.-4 ноября, вооруженное выступление против народно-демократического строя, подготовленное силами внутренней реакции при поддержке международного империализма с целью ликвидации социалистических завоеваний венгерского народа, восстановления в стране господства капиталистов, составлявших наряду с примкнувшими к ним мелкобуржуазными элементами классовую базу контрреволюционного мятежа”, це тлумачення угорських подій показувало офіційну позицію радянських істориків [2, 73].

І лише новітні дослідження останніх 15 років дають можливість скласти достатньо повну і об'єктивну картину та глибше проаналізувати механізми спроб радянського керівництва політично врегулювати угорську кризу; розкрити характер, особливості й наслідки збройного втручання Кремля і показати позицію на це ООН та західних держав.

Після Другої світової війни за міжнародними угодами у вересні 1945 року в Угорщині мали пройти вільні вибори. Однак радянський голова контрольної комісії маршал Климент Ворошилов передбачав нищівну поразку комуністів і спробував сфальсифікувати вибори. Це йому не вдалося. Перенесені на листопад вибори принесли Партії дрібних землевласників 57% усіх голосів, а комуністи отримали 17% голосів. Після створення коаліційного уряду всі ключові посади – армія, міністерство внутрішніх справ і поліція – зайняли комуністи: Імре Надь, Ласло Райк, Матіас Ракоші, Ерне Гере, Ференц Мюннік [12, 18].

Ракоші, перший секретар угорської КП, котрого називали „подовженою рукою Сталіна”, встановив 1948 року абсолютне одноосібне панування. Почалися показові процеси, наприклад, 1949 року проти кардинала Мідсенті, засудженого до довічної каторги, а також вірного комуніста Ласло Райка, міністра внутрішніх справ, а пізніше закордонних справ в уряді Ракоші, котрого було страчено.

Одразу після смерті Сталіна, 5 березня 1953 року населення не лише Угорщини, а й усіх держав залежних від СРСР відчувало можливість змін. Початок було покладено у Східному Берліні. Берлінські події справили сильне враження на Кремль. Через кілька днів після повстання радянське Політбюро терміново зажадало приїзду угорської делегації до Москви. Цікаве рішення було прийняте: новим прем'єр-міністром Угорщини мав стати Імре Надь – противник режиму Ракоші. Сам Ракоші залишався поки першим секретарем партії.

4 липня 1953 року Імре Надь, як новий прем'єр-міністр, оголосив про свою програму реформ. Основні рішення реформ: скасування заходів проти куркулів, щедрий поділ земельних наділів, уповільнення колективізації, лібералізація духовного життя і релігійна толерантність; сталінські табори (150 тис. чоловік) розпускалися в рамках політичної амністії; влада політичної поліції була зменшена. Ці всі заходи завоювали симпатію і довіру народу і зарекомендували І.Надя як реформатора [7, 392].

Реформаторські наміри прем'єра викликали різкий супротив сталіністів-ракошистів. Група Ракоші – Гере оцінили ці реформи як ознаку слабості влади і під час хвороби Надя (у квітні 1955) вони влаштували одностайний осуд його політики. Висловлювались за виключення з комуністичної партії, за „відхилення вправо і діяльність спрямовану на розкол” [8, 321].

Подальші події в СРСР, зокрема XX з'їзд КПРС і засудження „культу особи” Сталіна, дали поштовх новим змінам у правлячій верхівці Угорщини. В липні 1956 року Ракоші довелося піти у відставку з поста першого секретаря ЦК УПТ (він разом з дружиною, радянською громадянкою, виїхав до СРСР). Його спадкоємцем виявився не Імре Надь, як очікувалося, а Ерне Гере, ідейний послідовник Ракоші.

З кожним днем ситуація в Угорщині ускладнювалася: злісні настрої в народі зростали, найвищої точки вони сягнули 6 жовтня, коли відбувалося урочисте перепоховання головних жертв процесів чистки – Ласло Райка, генерал-лейтенанта Д'єрдя Палффі, Тібора Сені й Адраша Салаї. Щонайменше двісті тисяч чоловік у мовчанні супроводжувало їх.

22 жовтня в техніко-будівельному університеті були сформульовані вимоги студентів до влади – скликати з'їзд партії і вибрати нове керівництво, повернути Імре Надя на посаду прем'єр-міністра, дотримуватись свободи слова та інше (всі вимоги були викладені у 16 пунктах) [14, 34-35].

23 жовтня студентська молодь влаштувала демонстрацію на знак солідарності з Польщею. О 15 годині біля 1000 чоловік зібралися біля пам'ятника Шандору Петефі в Будапешті. Через декілька годин вже 200.000 демонстрантів перейшли до пам'ятника герою війни 1848 року генералу Бему, де письменник Петер Верес зачитав звернення письменників. На бік студентів перейшли курсанти військових училищ, солдати і міліціонери [4; 7]. Ближче до вечора демонстранти зібралися у трьох місцях: біля парламенту, вимагали, щоб виступив Імре Надь, який виголосив коротку плутану промову; на майдані Сталіна та будинку профспілок, та резиденції будапештського радіо. О 20 годині Ерне Гере виступив по радіо, не проявив бажання знайти компроміс, почав погрожувати репресіями. Маніфестанти, у відповідь на погрози, направились до пам'ятника Сталіну і відтягнули його до радянського посольства [14, 38].

Напередодні 23 жовтня Ерне Гере в паніці декілька раз дзвонив по телефону послу Радянського Союзу в Угорщині Юрію Андропову та в Москву з проханням ввести радянські війська в Будапешт для наведення порядку. Хрущов вимагав від Гере письмове звернення, але Гере відповів, що не може зібрати Раду Міністрів. Домовились, що цей документ буде присланий пізніше А.Хегедюшем. Хрущов був впевнений, що треба вводити в Будапешт військові підрозділи. Але Мікоян заперечив, процитуємо: „Без Надя не овладеть движением. Дешевле и нам. Высказывает сомнения относительно ввода войск. Что мы теряем? Руками самих венгров наведем порядок. Введем войска – попортим себе дело. Политические меры попробоватъ, а потом войска вводитъ”. Було вирішено направити Мікояна та Сулова для вивчення ситуації на місці [5, 135]. Тим часом військова машина набирала оберти, 23 жовтня о 23 годині були підняті п'ять дивізій, які розмістилися в Угорщині, Румунії та Прикарпатському регіоні. Всього по бойовій тривозі піднято п'ять дивізій радянських військ, які складали: людей – 31 550, танків і САУ – 1130, гармат і мінометів – 615, зенітних гармат – 185, бронетранспортерів – 380, автомашин – 3930 [14, 45].

Тим часом у Будапешті, після виступу Гере, невдоволення демонстрантів досягло межі, коли вже ніякими заходами неможливо

було скеровувати їх порив у мирне русло, почалося повстання. Збройна боротьба почалася із зіткнення коло будинку угорського радіо, де зібралася величезний натовп з метою оголосити в ефірі прийняті на мітингу вимоги. Після відмови керівництва радіо прийняти делегатів в напрямку будинку полетіло каміння, залунали постріли. В ніч з 23 на 24 жовтня, крім радіостанції, демонстранти захопили приміщення газети „Сабад Неп”, вокзали, деякі мости через Дунай, арсенали зброї, телефонну станцію та інші об'єкти. Між частинами держбезпеки та повстанцями почалися збройні сутички [11, 16].

Уночі хід подій прискорився. Імре Надя повернули до партійного керівництва, а вранці 24 жовтня знову призначили прем'єр-міністром. Адраша Хегедюша залишили першим заступником голови уряду. О третій годині ранку дві бронетанкові дивізії увійшли до Будапешту. Інші частини Особливого корпусу, розміщені в Угорщині, зайняли деякі міста та розмістились поряд з угорсько-австрійським кордоном з метою перешкодити будь-яким контактам повсталих із Заходом.

25 жовтня на площі, перед парламентом, знову зібралася десятитисячний натовп мирних людей, вимагаючи усунення Е.Гере. Розпочалося братання мас з радянськими танкістами й офіцерами, викликаними для охорони будівлі парламенту. І тоді з дахів навколишніх будинків пролунали смертоносні постріли по мирних демонстрантах (загибло 820 людей). Народне повстання почало переростати в революційну боротьбу, в яку включились молодь і робітники, органи міліції та солдати угорської армії. З Будапешта революція поширилася всією країною, на бік повстанців переходили частини угорської армії, розвалювалися державні та партійні структури, відновлювали діяльність традиційні політичні партії. У ході революції в містах і селах створювалися нові органи народної влади – національні і революційні комітети, а на підприємствах – робітничі ради [8, 324].

Складна ситуація вимагала змін у старому керівництві партії. Гере подав у відставку, і першим секретарем партії обрали Яноша Кадара. Всі звернення комуністів народ уже не сприймав. 27 жовтня до уряду Надя були введені представники некоммуністичних партій, але і це не змінило ситуації в країні. Серед повстанців почала лунає критика і на адресу Надя за непослідовність і навіть зраду, бо він усе ще прагнув „оновлення соціалізму” і не виступив рішучо проти введення радянських військ до столиці. Але поступово змінювалася і позиція Надя. Це засвідчив його виступ уранці 28 жовтня на засіданні політбюро ЦК УПТ, в якому прем'єр рішуче засудив сприйняття нинішнього народного руху як контрреволюцію. Він наголосив, що нікого і ніяким чином не будуть переслідувати за участь у збройній боротьбі, оголосив про амністію і початок переговорів з повстанцями, розпуск органів держбезпеки і створення Революційного комітету оборони, а також поінформував угорців, що

уряд країни домовився з урядом СРСР про негайне виведення радянських частин з Будапешта [6].

30 жовтня 1956 року на засіданні президії ЦК КПРС було ухвалено рішення про виведення радянських військ з Будапешта. На цьому ж засіданні було ухвалено „Декларацію уряду Союзу РСР про основи розвитку і подальшого зміцнення дружби і співробітництва між Радянським Союзом та іншими соціалістичними державами” [4,7]. Здавалося, що Кремль знайшов політичний засіб для врегулювання конфлікту, але це був лише перший етап інтервенції радянських військ та перший етап революційної боротьби.

Другий етап угорських подій розгорнувся одразу ж після виведення з Будапешта радянських військових частин. Розпочався він трагічною подією в столиці Угорщини, яка викликала великий резонанс у всій країні та за її межами. 30 жовтня в Будапешті повстанці атакували будинок міському партії, після захоплення якого всіх його захисників розстріляли. Водночас почалася жорстока вулична розправа над працівниками органів держбезпеки та комуністами, в яких найактивнішу участь брали злочинці-рецидивісти з числа понад восьми тисяч звільнених у ході революції ув’язнених. І хоча в цих подіях ще багато нез’ясованого, сам факт розгортання „білого терору” насторожив не тільки угорську, а й світову громадськість і був, зокрема, використаний Москвою як безпосередній привід для другої військової інтервенції [6].

Втім рішення, яке визначило подальший хід подій в Угорщині, було ухвалене в Москві 31 жовтня 1956 року на засіданні президії ЦК КПРС, що проходило під головуванням М.Хрущова. Він вважав, що цитую: “Пересмотреть оценку. Войска не выводит. Если мы уйдем из Венгрии, это подбодрит американцев, англичан и французов империалистов. Они поймут как нашу слабость и будут наступать. Мы проявим тогда слабость наших позиций. Нас не поймет наша партия. К Египту им тогда прибавим Венгрию. Выбора у нас другого нет” [9, 77].

У Кремлі були переконані, що в умовах Суецької кризи, яка почалася 28 жовтня 1956 року і переросла у війну на Близькому Сході, США та західні країни, втягнуті до неї, не наважаться на серйозні заходи (на які розраховували угорські патріоти) проти авантюристичних дій СРСР в Угорщині. Саме тому на засіданні президії ЦК КПРС було ухвалено рішення про масштабне застосування військової сили і дана вказівка міністру оборони СРСР „розробити відповідний план заходів щодо подій в Угорщині”, який дістав кодову назву „Вихор”. Щоб заручитися підтримкою своїх союзників, радянські лідери провели зустрічі з лідерами Китаю, Польщі, Чехословаччини, Болгарії, Румунії, НДР та Югославії, які погодилися з необхідністю збройного втручання СРСР [6].

У перші дні листопада з ініціативи Надя було вжито заходів щодо укріплення Будапешта, була недовіра до радянського

керівництва. Збройні загони займали найважливіші об’єкти, патрулювали вулиці. Чисельність особового складу угорських частин у Будапешті досягла 50 тис. людей. Крім того, до 15 тисяч громадян входило до національної гвардії та озброєних загонів. У повстанців було до 100 танків. Загальна кількість бойових загонів, якими командував генерал Б.Кіраї, складала в перші дні листопада не менше 25 тисяч чоловік [10, 118].

Операція „Вихор” розпочалася 4 листопада 1956 року о 6 годині 15 хвилин. Командуючим був призначений І.Конєв. На придушення угорської революції партійне та військове керівництво кинуло 17 бойових дивізій. Революційні загони довго утримували окремі позиції в столиці. Героїчний опір повстанців у Будапешті і деяких містах (опір повстанців у районі кінотеатру „Корвін” і в центрі Пешта, на площі Москви в Буді, у промисловому районі столиці Чепелі), тривав до 11 листопада. Залишки озброєних загонів пішли в підпілля. Реалізація операції „Вихор” в Угорщині дала змогу відновити порядок – понад 30 років народ країни мовчав.

Реакція на той час ООН та лідерів великих держав вражала. Вперше угорське питання порушилося на засіданні Ради безпеки 28 жовтня 1956 року на вимогу США, Англії і Франції. Уряд Угорщини був проти обговорення угорських подій в Раді Безпеки ООН. Але лише 12 грудня 1956 року, на пленарному засіданні Генеральної Асамблеї, дискусія по угорському питанню завершилася прийняттям резолюції США. Вона засуджувала СРСР за втручання у внутрішні справи Угорщини і порушення Статуту ООН; закликала Радянський Союз вивести свої війська з Угорщини під наглядом ООН; доручила Генеральному секретарю „проявити любу ініціативу, яку він вважатиме корисною для врегулювання угорської проблеми”. На знак протесту угорська делегація покинула роботу XI сесії Асамблеї, а представник СРСР А.Соболев звинуватив США у втручанні у внутрішні справи країн народної демократії, їх прагненні повалити існуючий лад в Угорщині [10, 146].

Світова спільнота і, в першу чергу, ООН не залишили поза своєю увагою події в Угорщині 1956 року, але, окрім акцій протесту і засудження дій радянського керівництва, ООН нічого суттєво не зробила у відповідь на дії угорського уряду. Про позицію ООН і великих держав щодо угорської революції дуже влучно висловився Іштван Бібо. У своїх спогадах відзначає, що в штаб-квартирі ООН проходило драматичне обговорення угорського питання з урочистими і безкорисними резолюціями, які завдали непередбачуваної шкоди авторитету ООН [10, 160].

Не категоричність позиції великих держав в рамках ООН щодо революційних подій в Угорщині до певної міри пояснюється Суецькою кризою 1956 року і передвиборчою кампанією в США, а також ймовірністю агресії з боку Радянського Союзу і країн ОВД.



1 листопада І.Надь направив Генеральному секретарю ООН ноту про вихід Угорщини з Варшавського договору і заяву про нейтралітет. На жаль, сподівання Імре Надя на допомогу західних держав та ООН не збулися. Вся допомога обмежувалася словесними антирадянськими заявами і засудженнями з трибуни ООН.

На осінній сесії 1956 року Генеральна Асамблея ООН створила Особливу комісію для розслідування подій в Угорщині 1956 року. Було вивчено велику кількість документів, опитали понад 100 свідків – учасників революції. Уряд Кадара заборонив розслідування на території Угорщини.

Комісія виконала свою місію і опублікувала на п'яти мовах ООН підсумковий документ із 12 глав і 785 параграфів, обсягом 1000 сторінок, в якому дано глибокий аналіз причин, розвитку і наслідків Угорської революції. Особлива комісія ООН приходить до висновків що:

- в Угорщині відбулося спонтанне національне повстання, яке було викликане колишньою несправедливістю, в тому числі і ставленням Радянського Союзу до країни;

- твердження, нібито повстання спровокували угорські і західноєвропейські реакційні сили є безпідставними;

- радянське вторгнення в Угорщину розпочалося 20 жовтня, бо саме з цього дня розпочалася мобілізація резервних військ СРСР, які не перебували на території Угорщини, передислокація їх ближче до угорського кордону;

- демонстрація 23 жовтня носила цілком мирний характер і ніхто не передбачав можливість застосування сили;

- Імре Надь не запрошував радянські війська для наведення порядку в Угорщині.

- з другого радянського воєнного втручання, яке розпочалося 4 листопада, серйозно зневажалися основні права угорського народу (багатьох угорців депортували в Радянський Союз);

- немає жодних ознак того, що народ підтримує уряд Кадара.

Особлива комісія ООН робить загальний висновок:

„Організація Об'єднаних Націй має достатньо юридичних підстав для того, щоб розглянути угорське повстання в ООН, бо вторгнення однієї держави з великими силами на територію другої, з метою втручання в її внутрішні, справи закономірно дає привід для міжнародного занепокоєння” [10, 161-162].

Отже, вже у 1956 році, комісія ООН дала вперше оцінку подіям в Угорщині, визначивши національно-визвольний, а не контрреволюційний характер.

Угорські події 1956 року знайшли відповідний резонанс і серед лідерів західних держав.

У своїх мемуарах президент США Дуайт Ейзенхауер пише, що в перші дні угорських подій він брав участь у 23 нарадах, на яких вони

обговорювалися. 25 жовтня Ейзенхауер в офіційній заяві наголосив: „США розглядає події в Угорщині як новий інтенсивний прояв угорським народом прагнення свободи” [10, 163 ]. Але у той же час, 26 жовтня 1956 р., американський президент інформував М.Хрущова про відсутність інтересу США до угорських подій, оскільки, на його думку, це внутрішня справа радянського блоку [7, 395 ].

Щоб завести в оману світову громадськість і відвернути її від подій в Угорщині, Голова Ради Міністрів СРСР М.О.Булганін 5 листопада надіслав послання президентові США Д.Ейзенхауеру, прем'єр-міністрові Великобританії Антоні Ідену, голові Ради міністрів Франції Гі Молле, прем'єр-міністрові Ізраїлю Бен Гуріону, в якому висловлювалася стурбованість уряду СРСР подіями на Близькому Сході і, зокрема, військовими діями Ізраїлю, Англії і Франції проти Єгипту. Радянський прем'єр намагався переконати лідерів згаданих держав, що СРСР не має в районі Близького Сходу якихось особливих інтересів, що він виступає за мирне розв'язання суецької проблеми [10, 166 ].

Звичайно, радянський прем'єр про угорські події не згадував, але, у відповідях на його послання, угорська проблема зайняла провідне місце. У відповіді Антоні Ідена голові Ради Міністрів СРСР М.О.Булганіну від 6 листопада спростовувались звинувачення щодо участі англійської авіації у варварських нальотах на єгипетські міста і села, звернув увагу радянського прем'єра, що вони не ідуть ні в яке порівняння з тими людськими стражданнями, яких завдавали і все ще завдають радянські збройні сили в Угорщині.

6 листопада 1956 року Гі Моле надіслав також відповідь уряду СРСР, в якій наголошував: „Я сумніваюсь в тому, що Радянський уряд може мати необхідний авторитет для того, щоб висловлювати співчуття з приводу „невинно пролитої крові”, в той час, як в результаті дій цього уряду ця кров розливалася потоками в Угорщині” [10, 167 ].

Це були пафосні слова, про реальні людські втрати на той час світова громадськість не знала, а вони були значні. За даними угорського міністерства охорони здоров'я, у період бойових дій загинуло до 4000 громадян Угорщини. За даними угорської офіційної статистики, кількість жертв за період з 23 жовтня до 31 грудня 1956 р. становила 21728 чоловік, з яких 2502 – загиблих і 19226 – поранених. Найбільші втрати припадали на Будапешт, де протягом жовтня загинуло 757 осіб, у листопаді – 926, в грудні – 36, а в січні 1957р. 6 чоловік [10, 119 ].

Про кількість жертв з радянської сторони наводяться різні цифри. За офіційними радянськими даними ця цифра становить 2260 чоловік, з яких у боях загинуло 660 солдатів і офіцерів, а 1450 – поранено і 51 – пропав безвісті. За даними Міністерства оборони СРСР, підготовленими на запит міжнародного відділу ЦК КПРС від 5

лютого 1991р., приводяться трохи інші цифри, а саме: 669 і 1541, із загальної кількості військовослужбовців, що брали участь у бойових діях на території Угорщини [10, 119].

Такі були підсумки кривавих подій в Угорщині. Не можемо не врахувати в цю кількість 200.000 угорців, які емігрували за кордон, біля 1372 осіб, які були заарештовані радянськими органами безпеки внаслідок терору, який почався після воєнних дій. Частина була вивезена на територію Радянського Союзу. До цих пір історики подають неоднозначні цифри про кількість жертв, які постраждали внаслідок угорських подій 1956 року.

Отже, дуже великою була ціна придушення угорської спроби відмови від сталінізму і демократизації соціалізму, якої не бажали тоді допустити керівники „братніх” народів. Тридцять років угорський народ мовчав. Янош Кадар пішов на згоду з радянською владою і залишався керівником, а фактично маріонеткою в руках кремлівських керманічів. Надь пішов на ешафот, не зрадивши собі, залишивши позитивний слід в історії як лицар угорської революції 1956 року. ООН та провідні країни світу морально підтримали угорський народ, але в силу суб’єктивних чи об’єктивних факторів вони більшого зробити не могли.

#### Література

1. Авторитарные режимы в Центральной и Восточной Европе (1917-1990-е годы). Центральноевропейские исследования. Выпуск 1. М., 1999. – 237 с.
2. Большая советская энциклопедия. Т.13. М., 1973. – С. 73.
3. Бухтеев А. Венгрия – 1956: как это было? // Свобода. – 27 червня – 3 липня 2006. – № 23. – С. 6.
4. Бухтеев А. Расстреляная свобода // Свобода. – 31 жовтня – 6 листопада 2006. – № 37. – С. 7.
5. Венгрия, октябрь-ноябрь 1956 г. Из архива ЦК КПСС/ Подг. Мельчин С.А., Орехова Е.А., Середа В.Т., Стыкалин А.С. // Исторический архив. – 1993. – № 5. – С. 135
6. Віднянський С.В. У дружніх обіймах Кремля. До 50-річчя угорської революції 1956 року. // www. zn. kiev.ua.
7. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002 роки): Навч. посібник. – Розділ 17. – К.: Либідь, 2004. – 624 с.
8. История стран Центральной и Юго-Восточной Европы XX века /Под. ред. проф. А.Фадеева: Учеб. пособие. – М., 1997. – 349 с.
9. Как решались „вопросы Венгрии”. Рабочие записки заседаний Президиума ЦК КПСС. Июль-ноябрь 1956 г. // Исторический архив. – 1996. – № 2. – С. 77.
10. Король І. Угорська революція 1956 року. Початок краху про

радянських тоталітарних режимів / Міністерство освіти і науки України. – Ужгород: Вид- во В.Падяка, 2003. – 200 с.

11. Луцшай В. Познанське повстання і угорська революція 1956 року: причини, передумови і наслідки // Історія в школі. – 2002. – № 9.
12. Машенко О. Угорський майстер великого компромісу // Дзеркало тижня. – 2001. – 17 лютого. – С. 18.
13. Мусатов В. Венгерское полу столетие // Международная жизнь. – 1997. – № 4. – С. 87-94.
14. Страшнюк С.Ю., Пугач Є.П. Політичні та антитоталітарні рухи у країнах Східної Європи ( 50-80-ті роки ХХ ст.) – Харків: АТ Бізнес Інформ, 1998. – 392 с.
15. Тисменяну Владімір. Поворот у політиці: Східна Європа від Сталіна до Гавела. Пер. з англ.. А.Д.Грищенко. – К.: Мегатайп, 2003. – 336 с.

УДК 323.1:94:82-92(477)

**Рибак А.**

в. о. завідувача кафедри  
політології  
Національного університету  
„Острозька Академія”  
**Каляев А.**  
аспірант Львівського  
національного університету  
ім.Франка

#### ОУНІВСЬКА ПУБЛІЦИСТИКА 1950-Х РОКІВ ПРО СТАВЛЕННЯ ЗАХІДНИХ ДЕРЖАВ ДО РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРНОГО БЛОКУ

Особлива увага діячів українського організованого націоналізму до зовнішньополітичних позицій США, Великобританії та інших великих держав Заходу була привернута під кінець та після Другої світової війни. Оунівці покладали величезні надії на початок ще одного глобального військового конфлікту між основними учасниками антигітлерівської коаліції – державами Заходу, – з одного боку, та Радянським Союзом з іншого. За задумами керівництва ОУН, у цей конфлікт на боці потенційних переможців – країн Заходу мали б включитися українці і, таким чином, спричинитися до загальної перемоги, платою за що стала б незалежність України. Оунівцями була розроблена та постійно пропагувалася ідея антитоталітарної революції, яка б призвела до повноцінної незалежності країн Центральної, Східної Європи, Азії.

## ЗМІСТ

### I. АНТИТОТАЛІТАРНІ РУХИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ 50-80 рр. XX ст.

**Терешко Ю.М.**

Причини придушення „Празької весни” та окупації Чехословаччини 1968 року військами країн-членів Організації Варшавського договору (ОВД) ..... 3

**Десятничук І.О.**

„Празька весна” 1968 р.: внутрішньополітичний аспект підтримки безпеки Чехословаччини..... 21

**Субот О.А.**

Організація Варшавського договору як каталізатор політичної нестабільності у Східній Європі..... 26

**Ларькіна Л.М.**

Реакція Кремля на угорські події 1956 року, позиція ООН та західних держав..... 31

**Рибак А., Каляєв А.**

Оунівська публіцистика 1950-х років про ставлення західних держав до радянського тоталітарного блоку..... 40

**Гончарова Н.О.**

Придушення радянськими військами червневого повстання 1953 року в НДР..... 46

### II. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ І СХІДНОЇ ЄВРОПИ

**Бжезинський Збігнев**

Холодна війна та її наслідки..... 53

**Троян С.С.**

Вплив революційних хвиль у країнах Центрально-Східної Європи на геополітичні зміни..... 70

**Гон М.М.**

Гармонізація міжнаціональних і міжрасових взаємин як компонент системи безпеки держав Європи..... 74

**Ткаченко Г.І., Ткаченко М.Г.**

Мовне питання і національна безпека..... 82

**Ткаченко О.М.**

Гендерна рівність і національна безпека України ..... 88

**Луценко К.В.**

Свобода слова в Росії: историко-политологический ракурс ..... 96

**Березняк В.І.**

Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини як невід’ємна складова колективної системи безпеки в країнах Центральної і Східної Європи..... 101

**Дубей В.І.**

Політика в галузі автомобільного транспорту як складова системи національної безпеки..... 109

**Куделя П.І.**

Питання українсько-польського кордону на міжнародних конференціях в період Другої світової війни..... 117

**Рогаль Й.С.**

Конституційно-правові основи національної безпеки України..... 123

**Савенко Д.О.**

Военно-політичні конфлікти України та Росії в ХХІ ст. .... 128

**Євсович Р., Радовенчик Т.**

Конституційно-правові основи оборони України..... 147

**Гень О.М., Гень О.Ф.**

Т.Г.Масарик і нова Європа..... 154

**Козачок В.Ф.**

Генезис російсько-грузинських конфліктних відносин..... 162

### III. РОЛЬ НАТО У СТАНОВЛЕННІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ. РОЗШИРЕННЯ НАТО НА СХІД ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

**Герасимчук Т.Ф.**

Європейська безпека і США: новітні загрози глобального та регіонального рівнів..... 166

**Трофимович В.**

Україна – Європейський Союз: деякі аспекти взаємовідносин ..... 172

**Санжаревський О.І.**

Еволюція політики республіки Білорусь щодо ОДКБ і НАТО..... 183

**Христюк Т.А.**

Тероризм як загроза міжнародного миру, безпеки країн Європи..... 191

**Шеретюк О.М.**

Євроінтеграційні проблеми і перспективи України..... 199

**Демчук Л.В.**

Діяльність Ради Безпеки ООН в підтриманні миру і безпеки в світі та країнах Центральної і Східної Європи..... 206

**Назарук В.**

Конфлікт у Косово. Роль НАТО ..... 213

**Романович Т.І.**

Взаємозв’язок Україна – НАТО: інтеграційні перспективи ..... 218

**Відомості про авторів**..... 226

Наукове видання

**СИСТЕМА БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ  
І СХІДНОЇ ЄВРОПИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД  
(1946-2006 рр.)**

Матеріали регіональної науково-практичної конференції

Відповідальний за випуск – *Шеретюк В.М.*

Відповідальний редактор – *Терешко Ю.М.*

Комп'ютерна верстка – *Третьяк О.Ю.*

УДК 32  
ББК 66.0  
П 16

Система безпеки в країнах Центральної і Східної Європи  
післявоєнного періоду (1946-2006 рр.): збірник наукових праць  
Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: РДГУ,  
2008. – 228 с.

Підписано до друку 28.05.2008 р. Формат 60x84 1/16.

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.

Друк ізографічний. Умовин. друк. арк. 13,9.

Замовлення №53/1. Наклад 100 прим.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії  
редакційно-видавничого відділу  
Рівненського державного гуманітарного університету,  
вул. С.Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028.